

A zöldtrágyázás és nyersfoszfátok együttes alkalmazása indiai szikesek javításánál

A. K. BANERJEE

Allahabadi Egyetem Talajtani Intézete, India

A szikesek javítása régi probléma és annyira fontos, hogy jelentőségét nehéz lenne túlértékelni. A szikesek tanulmányozásáról értékes adatokkal rendelkezünk, főként GEDROIZ [2], 'SIGMOND [11], HISSINK [4] és KELLEY [5] munkái alapján. A szikesek javításának a következő alapvető szempontok érvényesülését kell szem előtt tartani:

- a) A káros sók kimosása és a drenázs.
- b) Az adszorbeált nátriumnak kalciummal való kicserélése a talajokban.
- c) A talaj struktúrájának kialakítása, illetve megjavítása.

Gipsz, kén, kénsav, alumínium és vasszulfátok és más hasonló kémiai anyagok eredményesen nyerne felhasználást a szikesek javítására sok országban. Azonban egyes államokban, így pl. Indiában is, ezeknek az anyagoknak magas ára és nehezen való hozzáférhetősége gátolja a mezőgazdasági termelésben való alkalmazásukat. Ehhez még hozzájárul az a körülmény is, hogy az indiai talajok általában, amellet, hogy kémiai javítást igényelnek, igen csekély nitrogén- és humusz tartalommal rendelkeznek. Ezért az indiai szikjavításoknál nemcsak azt a követelményt kell szem előtt tartani, hogy a talajkolloidokban levő kicserélhető nátriumionokat kalciumionokkal cseréljük ki és csökkentsük a talaj lúgosságát, valamint javítsuk a talaj szerkezetét, hanem növelni kell e szikes talajok nitrogén- és humusztartalmát is. Mindezeknek a módszereknek olcsóaknak és egyszerűeknek kell lenniök.

Az utóbbi időben DHAR [1] egy új elgondolást dolgozott ki a szikes talajok javítására, melynek lényege az, hogy szervesanyagok és nyersfoszfátok keverékét használja fel. Szerinte a talajban a szénsav, amely a szervesanyagok elbomlásánál képződik, átalakítja a trikálciumfoszfátot dikalciumfoszfáttá, amely kis mennyiségű kalciumiont juttat a talajoldatba. A talajoldatban a kalciumionok előmozdítják a talajkolloidokból a nátriumionok kicserélődését, így az egész rendszer kalciumban gazdagabbá válik. Fenti szerző azt is állítja, hogy a szervesanyagok és nyersfoszfátok keveréke kifizetőbb a talajjavításnál, mint a szervesanyagok és kalciumkarbonát keveréke.

Fentieken túlmenően a növényi maradványok fehérjéi és más nitrogéntartalmú vegyületei a szikes talajok javításánál hasznosan érvényesülnek.

A szervesanyagok lebomlásánál keletkező szénsav is fontos szerepet játszik a talajban. Közismert, hogy ez a foszforsavnál gyengébb sav, ez a disszociáció együtthatókból kitűnik.

A szénsav disszociációs együtthatója: $3 \cdot 10^{-7}$, míg a foszforsav disszociációs együtthatója $9 \cdot 10^{-3}$.

Miután a szénsav disszociációs együtthatója sokkal kisebb, mint a foszfor-savé, a kalciumkarbonát sajátságait tekintve sokkal alkálikusabbnak fogható fel, mint a kalciumfoszfát, jóllehet mindkét említett kalciumvegyület vízben való oldhatósága 0 fokon hasonló, mint azt a következő táblázat mutatja.

1. táblázat

Kalciumkarbonát és kalciumfoszfátok vízben való oldhatósága %-ban

Kalciumkarbonát (CaCO_3)	0,0013	0° C-on
Monokalciumfoszfát [$\text{Ca}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$]	4,0000	15° C-on
Dikalciumfoszfát ($\text{CaHPO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$)	0,0280	0° C-on
Trikalciumfoszfát [$\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$]	0,0013	0° C-on

Megállapíthatjuk, hogy a dikalciumfoszfát, amely a talajban a szerves-anyagok lebontásánál trikalciumfoszfátból keletkezett, vízzel érintkezvén, egy kevés monokalciumfoszfát képződését eredményezi és ilyen módon a szikes talaj lassú javítását idézheti elő.

RINDELL [8] világosan rámutatott arra, hogy amennyiben a dikalcium-foszfát vízzel érintkezik, mindig jelen van monokalciumfoszfát is. Így a nátrium-ionok lassú kicserélődése a talajkolloidokból fokozatos javulást biztosít.

A lebomló organikus anyagokat foszfátokkal együtt alkalmazva az ioncsere kedvező hatásán kívül elérhetjük a szikes talajok nitrogéntartalmának növelését is.

Kísérleti rész

A kísérletben használt szikes talajok Saidabad és Soraon környékéről származnak (Allahabad vidéke). A talajmintákat kiszárítottuk és indiai viszonylatban gyakori *Sesbania aculeata* növény maradványaival hoztuk össze, mely növény őshonos az indiai szikes talajokon. A növényi maradványokat is szárítottuk és őröltük. A nyersfoszfát Bihar környékéről származott.

2. táblázat

A vizsgált szikes talajok elemzési adatai %-ban

(1) Elemzések	(2) Soraon-i	(3) Saidabad-i
	szikes talaj	
1. Nedvesség	1,37	1,13
2. Izzítási veszteség	2,61	1,85
3. HCl-ben oldhatatlan	82,31	83,25
4. Szeszkvioxid	7,05	9,66
Fe_2O_3	3,39	3,72
CaO	1,10	1,42
MgO	1,43	1,10
K_2O	0,71	0,01
P_2O_5	0,34	0,18
5. Felvehető P_2O_5	0,02	0,03
6. Összes C	0,21	0,18
7. Összes N	0,03	0,03
pH	10,3	10,8
8. Kicserélhető Ca mg e. é./ 10	1,6	0,67

200 g alkáli talajt kevertünk össze, melyhez 10% *Sesbania* port, 0,10% és 0,050% P_2O_5 -re számított nyersfoszfátot adtunk. A nedvesség a kísérlet során 500% volt. 90, 180, 270 és 360 nap után vettünk mintákat a kísérletből és ezekből a mintákból összes szén, összes nitrogén, kicserélhető kalcium, felvehető foszfát és pH vizsgálatokat végeztünk. Az összes szenet ROBINSON módszere szerint [9], az összes nitrogént a TREADWELL és HALL [13] által módosított Kjeldahl-eljárás szerint, a kicserélhető kalciumot HISSINK szerint [3], a felvehető foszfátot WILLIAMS szerint [14] határoztuk meg. A pH-t Beckmann pH-méterrel mértük, a nyersfoszfát mennyiségét pedig PIPER módszerével [7] határoztuk meg.

3. táblázat

Sesbania aculeata elemzési adatai %-ban

CaO	1,83
MgO	0,85
K ₂ O	1,36
P ₂ O ₅	0,43
Összes C	40,00
Összes N	1,60

A 2. táblázaton a két szikes talaj elemzési eredményeit láthatjuk. A 3. táblázat pedig a felhasznált zöldtrágya növény kémiai összetételét mutatja, míg a 4. táblázaton a bihari nyersfoszfát összetétele látható.

A kísérletek eredményeit az 5. táblázat mutatja be.

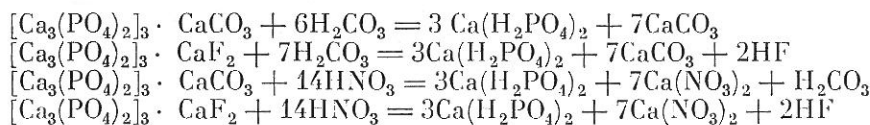
4. táblázat

Nyers foszfát vizsgálati adatai %-ban (Bihar, India)

P ₂ O ₅	1,56
K ₂ O	3,25
CaO	11,62
MgO	0,71
Felvehető P ₂ O	3,00

Eredmények értékelése

Az előzőekben bemutatott eredményekből látjuk, hogy a zöldtrágya és nyersfoszfát együttes alkalmazása a szikes talajokon a kicserélhető kalciumtartalmat növeli, a pH-t viszont csökkenti. A nyersfoszfátok fő hatóanyaga karbonát, apatit és fluorapatit, amelyek reakcióba lépve a szénsavval és nitrát-tartalmú anyagokkal a következő termékeket eredményezik a szikes talajokban:

Az oldható $Ca(H_2PO_4)_2$ és $Ca(NO_3)_2$ kalciumionokat bocsátanak rendelkezésre a szikes talajok javítására. Megfigyelést nyert, hogy a szervesanyag mennyiségének növelésével a rendszer kalciumtartalma is növekszik. Ez azzal magyarázható, hogy a nagyobb mennyiségű szervesanyag bomlásának hatására több kalciumion kerül a kicserélődési reakciókba és ezáltal a rendszerbe.

5. táblázat

Kísérleti eredmények Soraon-i talajokkal

(1) Kezelés	(2) Időtartam (napokban)	(3) Összes C%	(4) Összes N%	(5) Kieserél- hető Ca mg e. é. %	(6) Felvehető P ₂ O ₅ %	pH
200 mg talaj + 1% C	0	0,703	0,050	1,58	0,018	10,31
	90	0,547	0,049	1,83	0,021	9,92
	180	0,485	0,047	2,27	0,024	9,59
	270	0,386	0,046	2,56	0,027	8,92
	360	0,312	0,047	2,97	0,030	8,88
200 mg talaj + 1% C + 0,05% P ₂ O ₅	0	1,180	0,072	1,44	0,023	10,31
	90	0,925	0,073	2,57	0,043	9,68
	180	0,809	0,074	3,63	0,045	9,06
	270	0,623	0,075	4,82	0,067	8,43
	360	0,493	0,076	5,95	0,079	7,81
200 mg talaj + 1% C + 0,1% P ₂ O ₅	0	1,178	0,072	1,42	0,033	10,31
	90	0,898	0,074	2,32	0,058	9,65
	180	0,783	0,076	4,58	0,066	9,43
	270	0,591	0,077	6,28	0,073	8,63
	360	0,435	0,078	7,01	0,087	8,07

C — zöldtrágyában (Dhaincha)

P₂O₅ — nyersfoszfát formájában adva

6. táblázat

Kísérleti eredmények Saidabad-i talajokkal

(1) Kezelés	(2) Időtartam (napokban)	(3) Összes C%	(4) Összes N%	(5) Kieserél- hető Ca mg e. é. %	(6) Felvehető P ₂ O ₅	pH
200 mg talaj + 1% C	0	1,155	0,071	0,65	0,013	10,80
	90	0,927	0,069	1,26	0,017	10,31
	180	0,797	0,069	1,88	0,022	9,74
	270	0,650	0,068	2,49	0,027	9,26
	360	0,517	0,069	3,11	0,031	8,21
200 mg talaj + 1% C + 0,05% P ₂ O ₅	0	1,151	0,070	0,47	0,019	10,79
	90	0,874	0,070	1,63	0,032	10,17
	180	0,773	0,071	2,79	0,041	9,56
	270	0,614	0,071	3,95	0,051	8,94
	360	0,456	0,072	5,11	0,060	8,33
200 mg talaj + 1% C + 0,1% P ₂ O ₅	0	1,147	0,070	0,46	0,029	10,78
	90	0,847	0,071	1,98	0,041	10,13
	180	0,690	0,073	3,33	0,052	9,49
	270	0,556	0,072	5,01	0,066	8,84
	360	0,398	0,074	6,23	0,078	8,20

C — zöldtrágyában (Sesbania aculeata)

P₂O₅ — nyersfoszfát alakban adva.

Azt is meg kell jegyezni, hogy a fenti esetekben a felvehető foszfátok mennyisége is növekedett.

SIELING és STRUTHERS [10] azt állítják, hogy a foszfátok érvényesülése a talajokban egyenes arányban áll a szervesanyagok lebomlásával.

Olyan anionok, mint pl. citrát, oxalát, tartarát képesek a foszfor helyét elfoglalni és ezek az anyagok is keletkezhetnek a mikrobiológiai szervesanyagbontásnál a talajokban. Mind a mi eredményeink, mind más adatok arra mutatnak, hogy a foszfátanyagok szervesanyagokkal való kombinálás esetén a szikes talajok javítását eredményezik. McGEORGE [6] megállapította, hogy a szervesanyagok különösen értékesek a foszfáttartalmú szervesstrágyák hatására nézve meszes szikes talajon.

SINGH és NIJHAWAN [12] megfigyelték, hogy bizonyos szervesstrágyák hatása észrevehetően megnövelte egyes növények csekély foszforfelvételét szikes talajokon. Amennyiben ilyenkor CaCl_2 -t tartalmaztak, a foszfátok felvehetősége még tovább növekedett.

Fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a foszfátok és szervesanyagok keveréke a szikes talajokban a kicserélhető Ca-tartalom növekedéséhez, valamint a felvehető P_2O_5 -tartalom emelkedéséhez vezet, a talaj pH-értékeit pedig lecsökkenti.

Összefoglalás

Az indiai szikeseken őshonos *Sesbania aculeata* és a Bihar környékéről származó nyersfoszfátok keveréke Soraon és Saidabad környékéről származó szikes talajmintákkal összehozva a laboratóriumi kísérletekben a talajok kicserélhető kalciumtartalmát, valamint felvehető P_2O_5 -tartalmát megnövelte pH-jukat pedig csökkentette.

Érkezett: 1962. november 2.

Irodalom

- [1] DHAR, N. R.: Calcium phosphates and their importance in nitrogen fixation and alkali soil reclamation. Proc. Nat. Acad. Sci. India. **25A**. 211—327. 1955.
- [2] GEDROIZ, K. K.: Saline soils and their improvement. Zsurn. Opit. Agron. **18**. 122—140. 1917.
- [3] HISSINK, D. J.: Method of estimating absorbed bases in soils and the importance of these bases in soils. Soil Sci. **15**. 269—276. 1923.
- [4] HISSINK, D. J.: The reclamation of a part of Zyder See. Trans. Internat. Soc. Soil Sci. 6th Comm. Vol. A. 177—187. 1932.
- [5] KELLEY, W. P.: The reclamation of alkali soils. Calif. Agric. Expt. Sta. Bull. No. 617. 1937.
- [6] McGEORGE, W. T.: Factors effecting the availability of native soil phosphate and phosphatic fertilizers in Arizona soils. Ariz. Agric. Expt. Soc. Techn. Bull. No. 82. 1939.
- [7] PIPER, C. S.: Soil and Plant Analysis. Univ. Adelaide. 1947.
- [8] RINDELL, A.: Untersuchung der Löslichkeit der Kalkphosphate. Helsingfors 1899.
- [9] ROBINSON, G. W., McLEANS, W. & WILLIAMS, R.: The determination of organic carbon in soils. J. Agric. Sci. **29**. 315—324. 1929.
- [10] SIELING, D. H. & STRUTHERS, P. H.: Annual Report 1948—49. Mass. Agric. Expt. Sta. Bull. No. 453. 1950.
- [11] SIGMOND, A. A. J.: Hungarian alkali soils and methods of their reclamation. Calif. Agric. Expt. Sta. Publ. 330—344. 1927.
- [12] SINGH, D. & NIJHAWAN, S. D.: Physico-chemical changes according to process of reclamation in alkali soils. Indian J. Agric. Sci. **2**. 1—18. 1932.
- [13] TREADWELL, F. P. & HALL, W. T.: Anal. Chem. **11**. 493—494. 1947.
- [14] WILLIAMS, C. H.: Studies on soil phosphorus III. Phosphorus fractionation as a fertility index of South Australian soils. J. Agric. Sci. **40**. 257—262. 1950.

Совместное применение зеленых удобрений и сырых фосфоритов при мелиорации засоленных почв Индии

А. К. БАНЕРИЕ

Институт почвоведения Университета, г. Алахабад (Индия)

Резюме

Растение *Sesbania Aculeata* типичное для засоленных почв Индии и сырые фосфориты из района Бихар, добавлялись к образцам почв из Сораон и Сайдабад. В результате этого содержание обменного кальция и подвижного фосфора в почвах увеличивалось, а величина pH снизилась.

Табл. 1. Растворимость в воде карбоната и фосфатов кальция в %.

Табл. 2. Данные химического анализа засоленных почв в %. 1. Влажность. 2. Потери при прокаливании. 3. Остаток не растворимый в HCl. 4. Полуторные окислы. 5. Подвижный P_2O_5 . 6. Общий С. 7. Общий азот. 8. Обменный Са.

Табл. 3. Данные анализа *Sesbania Aculeata* в %.

Табл. 4. Данные анализа сырого фосфорита из Бихар.

Табл. 5. Результаты анализа почв из Сораон. (1) Варианты (2) Время в днях. (3) Общий С в %.

(4) Общий N в %. (5) обменный кальций в мг. экв. (6) Подвижный P_2O_5 в %.

Табл. 6. Результаты анализа почв из Сайдабад. (1) — (6) см. табл. 5.

Influence of Dhaincha (*Sesbania aculeata*) Reinforced with Rock Phosphate on the Amelioration of Alkali Soils

A. K. BANERJEE

Sheila Dhar Institute of Soil Science, University of Allahabad (India)

Summary

Incorporation of Dhaincha (*Sesbania aculeata*) and rock phosphate from Bihar, India, in alkali soils from Soraon and Saidabad "tehsils" of the district of Allahabad, India, resulted in the increase of exchangeable calcium, available P_2O_5 and lowering of pH values.

Table 1. Solubility in 100 parts of water of $CaCO_3$ and calcium phosphates.

Table 2. Analysis of alkali soils, %. (1) Analyses. 1. Moisture. 2. Loss on ignition. 3. HCl insoluble. 4. Sesquioxide. 5. Available P_2O_5 . 6. Total carbon. 7. Total nitrogen. 8. Exchangeable Ca m.e. %.

(2) Alkali soil from Soraon. (3) Alkali soil from Saidabad.

Table 3. Analysis of Dhaincha (*Sesbania aculeata*), .

Table 4. Analysis of rock phosphate from Bihar (India).

Table 5. Experiments with alkali soil from Soraon. (1) Treatments. (2) Period of exposure (days). (3) Total carbon, %. (4) Total nitrogen. (5) Exchangeable calcium (m.e. %).

(6) Available P_2O_5 .

Table 6. Experiments with alkali soil from Saidabad. (1) (6) see Table 5.